

Mislav KOVAČIĆ (Zagreb)
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
mkovacic1@hrstud.hr

HRVATSKA ISTOVRIJEDNICA ZA LATINSKI NAZIV *LATRINAE* I TVORBA IMENICA DOMETKOM *-LIŠTE*

Rad je usmjeren traganju za riječju koja bi najbolje pokrila značenje antičkoga pojma *latrinae*. Budući da je riječ o prvenstveno javnom prostoru, filologija će morati uzeti u obzir više socioloških i kulturoloških parametara. Predlažući novotvorbenicu *nuždilište* kao najprikladniju istovrijednicu, rad propituje i tvorbu imenica pomoću sufiksa *-lište*.

Ključne riječi: *latrinae*, sufiks *-lište*, mjesne imenice, tvorba riječi, *nuždilište*

Naspram onim zlomisliocima koji u vulgarizmima ne traže doli autistične zabave – pružajući pritom tek nedvosmisleno svjedočanstvo o svom prostaštvu – mogu klasični pojmovi *latrinae/foricae* (lat.), odnosno λυτρών (grč.) („zahod, nužnik“) biti pravi izazov prevoditeljskoj dalekomislivosti i umješnosti prericanja. No prije negoli se prepustimo neologizaciji, potrebno je priupitati se što oni zapravo označuju.

Podimo od današnjega shvaćanja. Već same riječi vezane uz mjesto obavljanja nužde upućuju na radnju koja se odlikuje intimom, privatnošću, osamom. Riječ *zahod* naglašava hod u smjeru drugom od kretanja ostalih: ide se „na stranu“, „kamo car ide pješke“ (to jest bez uobičajene čankolizne svite, skriven očima na porug vazda spremnoga dvora).¹ U pitanju je, bez sumnje, mjesto oku neizloženo i neupadljivo, na kojem čovjek tih nekoliko trenutaka (*utinam!*) provodi u društvu vlastitih misli (ipak ima i onih koji pritom

¹ O bogatstvu hrvatskih i pohrvaćenih izričaja vezanih uz nuždu i nužnik pisala je Nives Opačić (2005).

čitaju, rješavaju križaljke ili rade koješta drugo). I nema razlike između „careva prijestolja“ u vlastitoj kući i onoga, na primjer, u čekaonici kakva kolodvora: jer i javni je nužnik *šekret* (skrovito iliti tajno mjesto) – zidom ili panelom pregrađen odjeljak, kako tijekom obavljanja svojih fizioloških potreba ne bih mogao čuti ni vidjeti svoga su-sjeda – supotrebnika, a tako ni on mene.

A kako je s nuždom stajalo u antici? Očito, potreba je bila ista; to možemo smisleno pretpostaviti čak i u nedostatku detaljnih izvješća slavni povjesničara. No razlika leži u mjestu na kojem se nužda – barem u gradovima i barem kadikad – obavljala, ili – a to je još važnije – u drugačijem odnosu poimanja privatnoga i javnoga. Prostor vježbanja života – to je za antiku bio *forum*, istodobno „trg, tržište, sajmište, trgovište, stovarište, sudilište, sudište, javno raspravljalište“ (Ladan 2000: 298).² Takva kultura javnoga utjecala je i na odnos prema nuždi, barem u mjeri u kojoj je ona bila *res publica*. Drugim riječima, ako je čovjek odlučio – poželio ili bio pritiješnjen – olakšati se u javnom nužniku (koji se u starom Rimu nazivao *foricae*), tada mu je bilo ući u prostor koji se, s obzirom na privatnost, ni po čemu nije razlikovao od drugih prostora javne namjene. Jer kao što su postojala mjesta kamo je čovjek odlazio da se okupa i, otrijevši sa sebe prljavštinu dana (češće ipak danā), osvježi, a u kojima je susretao prijatelje, znance, sugrađane, sunarodnjake, strance, pa i dušmane (ideološke ili bojne – mada je to u konačnici jedno te isto), tako je bilo i s nužnicima. Bio je to javni prostor – forum u malom. I ondje se moglo trgovati (u početnom stadiju ponude i potražnje), o čem suditi, s kim raspravljati. Dovoljan je jedan primjer. Sveti Irenej Lyonski u djelu *Contra haereses* govori kako je apostol Ivan jednom ušao u efeško kupalište, ali je odbio da se okupa jer se unutra nalazio Cerint, vođa doketističko-gnostičke sljedbe: „Kad vidje Cerinta, izletje iz kupališta neoprano, govoreći kako se boji da se kupalište ne sruši, jer je unutra Cerint, neprijatelj istine“ (III, 3, 4). Možemo samo zamisliti kakav je tajac u kupalištu nastao. Ne trebamo biti odveć maštoviti pa da prizor poput toga prenesemo u neki javni nužnik. A kako je on izgledao? Dovoljno je pogledati slike antičkih lokaliteta: zaradi živa uprizorenja dočarajmo si kvadratnu ili pravokutnu (rjeđe polukružnu) prostoriju uz čije su zidove bile položene kamene klupe, visoke koliko i današnja zahodska školjka, koje su u određenim razmacima bile šuplje (za de-

² Odnos privatnosti i javnosti ljudskoga života izvrsno je, premda karikirano, prikazan u filmu „*Crocodile Dundee*“. Ne mogavši se dovoljno načuditi činjenici da u američkom društvu postoji potreba za stručnjacima (psihijatrima) s kojima ljudi razgovaraju o svojim privatnim problemima i još ih za to plaćaju, Mike Dundee donosi usporedbu sa svojim zabačenim mjestancem, duboko u australskom zaleđu: „Ako imaš kakav problem, kažeš ga Wallyju. On ga kaže svima u gradu, iznese ga pred sve. I više nemaš problem.“

belo meso). Nečist je potom otjecala za to napose izgrađenim odvodima u gradsku kanalizaciju (Höcker 1999), koja se u Rimu zvala *cloaca maxima*. O antičkim nužnicima, njihovu izgledu i ulozi u javnom životu nedavno je objavljena i velika monografija: *Latrinae et Foricae: Toilets in the Roman World* (Hobson 2009).

Nakon crtica iz povijesti, arheologije i sociologije, vraćamo se pitanju s početka teksta: kojom riječju najprimjerenije prevesti te javne prostore za nuždu? Za odgovorom ćemo promišljajući tragati na temelju dviju leksičkih jedinica: jedna od njih je *kupalište*, a druga je slovenska riječ za zahod – *stranišče*.

O vezi kupališta i javnih nužnika već je bilo riječi. Oboje su bili važna mjesta u javnom životu. Ušavši u javni nužnik, negdašnji su žitelji, baš kao i u kupalištima, susretali poznanike i nepoznanike, prepričavali dnevne vijesti, povjeravali obiteljske prilike, žalili se na zdravlje. Znala se tamo zametnuti – ili nastaviti, ako se začela na ulici – i prepirka, a ako su nužnici (u značenju „ljudi nuždom pritisnuti“ – AR) bili filozofi, ne smijemo isključiti ni mudroslovna pregnuća, barem začasna, pa čak ni (od vremena misijskih putovanja svetoga Pavla) razmjenu riječi o životu po evanđelju. Ono što se nama danas pričinja sablažnjivim, u starom je vijeku, zapravo, bilo nešto posve normalno. Toliko o značenjskoj podlozi.

No pogledajmo поближе same riječi *kupalište* i *stranišče*. Obje su, naime, izvedene pomoću sufiksa *-ište* (*-išče*). Njime se, među ostalim, tvore imenice koje označuju „mjesto gdje što jest ili je bilo ili gdje se što radi s onim što znači osnovna imenica“ (Babić 2002: 152). Budući da tragamo za nazivom prostora za obavljanje nužde, taj nam se sufiks čini prikladnim. Slovenska je riječ *stranišče*, „prostor za opravljavanje potrebe“ (SSKJ: 967), vrlo zanimljiva s činjenice da za mjesto obavljanja nužde rabi sufiks *-išče*, bivajući u tom smislu dobrim leksičkim putokazom, no svojom je etimologijom ipak oprečna osnovnoj ideji antičkih nužnika, koji nisu mjesta osame – „odlaženja u stranu“, već mjesta vreve i društvenih zbivanja.

Okrenimo se stoga ponovno nazivu *kupalište*, ovaj put ne u značenjskom, nego u leksičkom smislu. On nije izveden pomoću općega sufiksa *-ište*, nego podsufiksa *-lište*, koji se dodaje na glagolske (Babić 1974, Babić 2002, HG), a tek iznimno na druge osnove (Babić 2002).³ Za tvorbu imenica

³ Treba reći da pojedini srpski filolozi, čijim smo se radovima poslužili (Stevanović, Bošković, Kolman), ne razlikuju *-lište* kao poseban sufiks; zbog toga donose istančanja razlikovanja sufiksa *-ište* prema tvorbi, što u konačnici vodi drugačijemu sustavu rasporedbe građe. Stanojčić – Popović i Klajn, pak, izričito navode samostalnost sufiksa

koje završavaju na *-lište* uzimaju se infinitivne osnove ponajčešće nesvršenih⁴ glagola IV. i V, gdje i VI. i I. vrste (Babić 2002, Klajn 2003). Konkretno, za imenicu *kupalište* to bi značilo:

kupa-ti → *kupa-* (infinitivna osnova) → *kupa-lište*

Kolmanov je pristup drugačiji. On imenice na *-ište* izvodi „od prošlog participa na *-l*“ (1934: 18), drugim riječima, od glagolskoga pridjeva radnoga; to je odatle što *-lište* ne smatra zasebnim sufiksom, nego govori samo o sufiksu *-ište*.⁵ Evo kako bi izgledao model tvorbe prema Kolmanu:

kupa-ti → *kupa-* (infinitivna osnova) → *kupa-lo*
(glagolski pridjev radni; bezlična uporaba – srednji rod) →
kupal- → *kupal-ište*

Imenice izvedene od glagola pomoću sufiksa *-lište* označuju mjesto na kojem se vrši radnja izrečena dotičnim glagolom, odnosno „mesto na kojem se provodi vreme“ (Stanojčić – Popović 1992: 135). To je drugo značenje ponešto problematičnije. Stanojčić i Popović ga primjenjuju samo na one mjesne imenice koje su nastale od drugih imenica; Stevanović (1989: 538) čak precizira da u korijenu tih riječi mora biti „imenica koja znači neko vreme“. S druge strane, Klajn preuzima navod Stanojčića i Popovića bez približega tumačenja i smješta ga u odjeljak u kojem govori o sufiksu *-lište* (2003: 127), iako su Stanojčić i Popović jasno naznačili (a Stevanović dodatno potvrđuje) da u dotičnu skupinu, osim imenica na *-lište* (*letovalište*, *zimovalište*) ulaze i imenice kao što su *danište*, *obdanište*, *noćište*, *prenoćište* i sl. Zašto Klajn posuđenu definiciju poopćuje (a imenicu *letovalište*, s inačicom *letovalište*, spominje tek usput, pred kraj paragrafa)? Odgovor bi nam mogle dati riječi koje rabi kao primjere tvorbe pomoću sufiksa *-lište*: *prebivalište*, *obitavalište*, *sastajalište*, *sabiralište*, *radilište*, *učilište* itd. Sve te imenice, koliko god bile mjesne, označuju i radnju za čije se vršenje pretpostavlja vrijeme. U svim je slučajevima riječ o nesvršenim glagolima: *sabirati* (a ne *sabrati*), *učiti* (a ne *naučiti*), *kupati* (a ne *okupati*) i sl. Gledamo li na taj način, Klajново poopćavanje možemo smatrati opravdanim – jer se na svim tim mjestima, vršeći osnovnu radnju, provodi i vrijeme.

-lište. Budući da je Klajново djelo objavljeno 2003, ono bi moglo odražavati raspored građe u Babića (čije drugo izdanje *Tvorbe riječi* navodi u popisu literature) ili kojega drugoga autora.

⁴ Babić (2002: 155) navodi „svršenih“, ali je očito posrijedi greška.

⁵ Zbog toga Kolman (1934: 18) razlikuje dva tipa tvorbe pomoću sufiksa *-ište*: tvorbu pomoću prošloga participa na *-l* (sufiks *-lište*) i tvorbu izravno od glagolske osnove (sufiks *-ište*).

Zanimljiva je i dopuna koju donosi Bošković (1933: 276). Na primjeru riječi *gledište* on tumači da mjesto, na kojem se vrši osnovna radnja, mora biti shvaćeno „u širokom značenju“, to jest kao cijeli prostor. To bi, u nešto slobodnijem tumačenju, značilo da pojam *kupalište* ne treba shvatiti samo kao najneposredniji prostor u kojem se čovjek kupa – kadu, bazen i sl. – nego i pripadajući okoliš – trijem, hodnike, svlačionicu, prostore s ugrijanim zrakom, možda mali vrt. Time se dotičemo još jednoga određenja mjesnih imenica nastalih sufiksalsnom tvorbom – otvorenosti/zatvorenosti prostora koji označuju. U slučaju sufiksa *-lište* mišljenja nisu posve jednodušna. Dok Babić (2002: 155) ističe da te imenice „prvenstveno znače otvoren prostor, a sekundarno i zatvoren“, autori *Hrvatske gramatike* (HG: 320) misle da se njima „može označivati podjednako zatvoren i otvoren prostor, ovisno o tome u kakav je prostor smješteno vršenje glagolske radnje u osnovi, npr. *klizalište*, odnosno kakav se prostor uključuje u vršenje glagolske radnje u osnovi, npr. *ljèčilište*, *odmàralište* koje uključuju zgradu, prostore oko nje, pa i mjesto kao zemljopisni pojam“.⁶ Klajn je suzdržan s obzirom na izričitu uporabu pojmova *otvoren/zatvoren*, ali donosi važno značenjsko pojašnjenje: mjesne imenice na *-lište* tek su u manjem broju slučajeva općenite, to jest prostorno neodređenije (no ne i neodređene!) – npr. *obitavalište*, *sastajalište*, ali puno češće označuju „ustanove, zgrade ili prostorije“ (Klajn 2003: 128), odnosno prostore određene namjene – za sport, zabavu ili odmor. Tako se Klajn, iako neizravno, priklanja stajalištu da se imenice na *-lište* odnose podjednako na zatvorene i otvorene prostore; iz njegovih se riječi, štoviše, može razaznati da daje prednost zatvorenim prostorima. Uvidom u leksik hrvatskoga jezika (<http://riznica.ihij.hr>) i njegovom usporedbom s leksikom srpskoga jezika (Nikolić 2000)⁷ pronalazimo devedesetak imenica, zajedničkih obama jezicima, koje završavaju na *-lište*, i koje u najvećem broju slučajeva mogu označivati i otvoren i zatvoren prostor (npr. *klizalište*, *parkiralište*); istodobno je više imenica koje označuju samo otvoren prostor (npr. *jedrilište*, *pojilište*) od onih koje označuju isključivo zatvoren prostor (npr. *rodilište*, *savjetovalište*) (uz nekoliko imenica apstraktne prostornosti – npr. *čistilište*, *diralište*). Iz navedenoga se može zaključiti da prednost, gledom na otvorenost/zatvorenost,

⁶ U ovom navodu vidimo neizravnu potvrdu za Klajnovu poopćavanje Stanojčićeva i Popovićeve dijela definicije glede provođenja vremena.

⁷ Iako bi s tim u vezi bilo vrijedno usporediti hrvatski i slovenski leksik, ovdje to nismo učinili; razlog tomu je veća plodnost sufiksa *-lišče* u slovenskom jeziku negoli u hrvatskome. Zbog dodatnih jezičnih razlika usporedba bi trebala biti temeljitija i obuhvatnija, a to premašuje ovaj rad.

valja dati Babiću, dok Klajna moramo uzeti sa zadrškom. No Klajn jedini izričito primjećuje da se imenicama na *-lište* označuju namjenski prostori koji iziskuju čovjekovo zahvaćanje u prirodu (gradnjom, planiranjem) i koji daju naznaku javne svrhe, društvenosti, okupljanja i zajedničarenja.

Općenita plodnost sufiksa *-lište* daje prostor novim tvorbama. Ipak, ne postoje li već gotove mjesne imenice na *-lište* koje označuju nužnik, nagovješćujući kako je riječ o prostoru javne namjene te su, prema tome, prikladne da se njima prevedu nazivi *latrinae/foricae/λυτρών*? U iliričko-talijansko-latinskom rječniku Joakima Stullija nalazimo riječ *sralište*; kajkavsku inačicu *srališće* u svom iliričko-latinskom rječniku donosi Ivan Belostenec (AR). Ta je riječ sretna s nekoliko uvjeta: a) označuje nužnik; b) nastala je tvorbom pomoću sufiksa *-lište* koji c) upućuje na mjesto društvene interakcije, odnosno d) prostor, određenu zgradu. Nedostatak je te riječi, međutim, njezina vulgaričnost (izričito u Parčića). Usprkos određenim semantičkim pomacima jezika, ona i danas spada među vulgarizme (suvremeni je rječnici, doduše, ne navode, ali to zaključujemo po njezinoj etimologiji). Riječ *zahodište*, slična pojmu za kojim tragamo, zadovoljava, međutim, još manje uvjeta od riječi *sralište*: tvorbeno gledajući, nastala je pomoću sufiksa *-ište* koji je značenjski puno širi i općenitiji od sufiksa *-lište*; osim toga, iako AR, koji ju navodi, kao prvo značenje stavlja „mjesto na zahodu“ (AR: XXI, 903), a budući da je jedno od dvanaest značenja riječi *zahod* i „nužnik“ – ta bi se riječ mogla s pravom uporabiti u značenju „mjesto na kojemu se obavlja nužda“, iz daljnje je konteksta jasno da se misli na stranputicu, odnosno zabludu.

No moguće je ponuditi riječ *nuždilište*, koja zadovoljava što se tiče tvorbe pomoću sufiksa *-lište*, upućujući na prostor (zgradu ili prostoriju) namijenjenu za obavljanje nužde. Ipak, ni ta riječ nije posve bez nedostatka. Rečeno je, naime, da se mjesne imenice sa sufiksom *-lište* redovito tvore od glagolskih, a samo izuzetno od drugih osnova. Glagol *nužditi*, pak, nije naveden ni u jednom hrvatskom rječniku. To bi u slučaju riječi *nuždilište* moglo značiti dvoje:

- ili novotvorbu glagola *nužditi*,
- ili njezino izvođenje od imenice *nužda*.

Razmišljamo li o mogućoj tvorbi glagola *nužditi*, valja imati na umu sljedeće:

- a) sufiksalna je tvorba najvažniji i najčešći način tvorbe,
- b) unatoč rijetkoj pojavi posve novih glagola, njihova je sufiksalna tvorba razgranata i bogata (Babić 1986),
- c) sufiks *-iti* je vrlo plodan sufiks,
- d) „glagoli izvedeni od imenica u uopćenom značenju označuju neku radnju u vezi sa značenjem osnovne imenice“ (Babić 1986: 100).

Riječ *nužda*, nastala od glagola *nuditi* u smislu „nagoniti“, „primorati“ (AR, Skok 1972), mogla bi tvorbom pomoću sufiksa *-iti* dati glagol *nužditi*, analogno sufiksnoj tvorbi sličnoznačnoga glagola *siliti* od imenice *sila*. Tako novotvoren nesvršeni glagol *nužditi* pripadao bi IV. vrsti (i imao jotiranu prezentsku osnovu za imperfekt: *nuždim* – *nužđah*), a upravo njoj pripada najviše glagola iz kojih se izvode mjesne imenice na *-lište*. Tvorba bi tada izgledala ovako:

nuždi-ti → *nuždi-* (infinitivna osnova) → *nuždi-lište*

Naravno, riječ *nuždilište* moguće je izvesti i izravno od imenice *nužda*; iako rijetko, dapače iznimno, izvođenje mjesnih imenica na *-lište* iz imenica postoji i dopušteno je (usp. imenicu *smetlište*). U tom bi slučaju, međutim, sufiks bio *-ilište*:⁸

nužd-a → *nužd-* (osnova) → *nužd-ilište*

Neologizam *nuždilište* zadovoljava najveći broj uvjeta što ih postavlja zadaća prevođenja pojmova *latrinae/foricae/λυτρών* na hrvatski jezik:

- a) zahvaljujući tvorbi pomoću sufiksa *-lište*, ta riječ označava „prostor na kojem se obavlja nužda“ (ovdje se ne misle nužnici u privatnim kućama);
- b) taj prostor mora biti shvaćen u širem smislu (Bošković 1933);
- c) Klajnova proširba definicije omogućuje nam da mjesne imenice na *-lište*, pa dosljedno – i osobito! – imenicu *nuždilište*, shvatimo kao uređen prostor, zgradu ili prostoriju;
- d) Klajново poopćavanje Stanojčičeve i Popovićeve definicije o mjestu na kojem se provodi vrijeme aludira da je riječ o javnom prostoru na kojem se odvija određena društvena interakcija;

⁸ Kao primjer riječi izvedenih pomoću sufiksa *-ilište* Babić (2002: 156) navodi imenicu *bludilište*, donoseći istodobno i inačicu *bludište*. Izglednije je, međutim, da je imenica *bludilište* izvedena izravno od glagola *bluditi* na koji je dodan sufiks *-lište*, dok bi riječ *bludište* mogla biti izvedena od imenice *blud* na koju se dodaje sufiks *-ište*. Teško je vjerovati da je ovdje riječ o izvođenju iz imenice, jer je tvorba od glagola posve pravilna: *bludi-ti* → *bludi-* (infinitivna osnova) → *bludi-lište*. Slično bi bilo pretpostavljati da je riječ *odgojilište* izvedena od imenice *odgoj*, a ne od glagola *odgojiti*, riječ *prihvatilište* od imenice *prihvat*, a ne od glagola *prihvatiti*, riječ *radilište* od imenice *rad*, a ne od glagola *raditi*, riječ *tovilište* od imenice *tov*, a ne od glagola *toviti* i sl. Ako se uopće može govoriti o sufiksu *-ilište*, tada je vjerojatnije da je pomoću njega izvedena riječ *nuždilište*, jer tu vidimo odbacivanje nastavka *-a* iz imenice *nužda* te dodavanje sufiksa na osnovu.

- e) za razliku od slovenske riječi *stranišče* i hrvatske riječi *zahodište*, riječ *nuždilište* ne upućuje na dimenziju osame i privatnosti koja je u forumu okrenutom društvu bila u drugom planu, nego je etimološki neutralna;
- f) riječ *nuždilište*, za razliku od riječi *sralište*, ne spada među vulgarizme.

I na kraju, riječ o naglasku. Budući da je riječ *nužda* kratkosilaznoga naglaska (*nūžda*), i njezina bi izvedenica, *nuždilište* – slijedeći pravilo da imenice na *-lište*, ako im je osnova kratkoga naglaska, taj naglasak zadržavaju (Babić 2002: 155) – također imala kratkosilazni naglasak: *nūždilište*.

Da zaključimo: imajući pred očima da se pojam *privatnoga* u antici tumačio drugačije nego danas, te da je, dosljedno tomu, nužda i njezino obavljanje u vrijeme antike bila javna (ili bar polujavna) stvar, i zato izrazitije društveno obilježena (htjeli mi to priznati ili ne htjeli), moguće je pojmove *latrinae/foricae/λυτρών* prevesti neologizmom *nuždilište*. Ako se antički čovjek kupao u *kupalištu*, vježbao u *vježbalištu*, udove pokretao i filozofirao na *šetalištu*, odlazio na takmičenja u *borilište* i *trkalište*, a bolno i(li) onemoćalo tijelo oporavljao u termalnom *lječilištu*, a sve su to bila mjesta na kojima se odvijao javni život, onda ni *latrinae/foricae/λυτρών* nisu u tom smislu bile nikakva iznimka. Iako se čovjek i u to staro vrijeme s nuždom nosio sam, on je to činio u društvu drugih koji su mučili istu muku. Javni nužnici nisu bili mjesta uživanja žudene osame, nego agora raznih i različitih glasova i mišljenja. Prevođenjem riječi *latrinae/foricae/λυτρών* riječju *zahod*, pak, narav i uloga toga mjesta biva posve promašena. Bavimo li se kakvim antičkim tekstom, nećemo krivo učiniti uporabimo li riječ *nuždilište*. A izvan okruženja antike? Usprkos današnjim internetskim *forumima*, koji nas svojim imenom navode (zavode) da se na njima odvija javna rasprava, dostojna *rei publicae*, pojedinci se, razdvojeni možda i tisućama kilometara, skrivaju iza računalnih zaslona: javni je čovjek odavna nestao (Sennett 1989). U nužnicima za sobom dobro zatvaramo vrata i zakračunavamo zasune. Zbog toga riječ *nuždilište* pristaje još eventualno dječjim vrtićima, u kojima potreba za drugovanjem nadjačava potrebu za osamom, a znatiželja nadvladava sram: ondje, možda još jedino ondje, nužnik, bivajući istinskim i neopterećenim dječjim *mudroslovilištem*, ostaje *nuždilištem*.

Literatura

- AR: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb, 1880–1976.
- Babić 1986: Stjepan Babić, „Sustav u sufiksnoj tvorbi glagola“, u: *Književni jezik* 15 (1986), str. 97–105.
- Babić 1974: Stjepan Babić, „Tvorba mjesnih imenica u suvremenom hrvatskom književnom jeziku“, u: Franjo Grčević – Mladen Kuzmanović (ur.), *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, II/2, Međunarodni slavistički centar SR Hrvatske – Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1974, str. 151–170.
- Babić 2002: Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskome književnom jeziku*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2002. (3. izd.)
- HG: Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Zavod za hrvatski jezik Hrvatskoga filološkog instituta – Školska knjiga, Zagreb, 1995. (3. izd.)
- Bošković 1933: Радослав Вошковић, „Поводом чланка Г. А. Паунова“, u: *Наш језик* 1 (1933), str. 275–278.
- Hobson 2009: Barry Hobson, *Latrinae et Foricae: Toilets in the Roman World*, Gerald Duckworth, London, 2009.
- Höcker 1999: Christoph Höcker, „Latrinen“, u: Hubert Cancik – Helmuth Schneider (ur.), *Der neue Pauly Enzyklopädie der Antike*, sv. VI, J. B. Metzler Verlag, Stuttgart – Weimar, 1999, stup. 1180–1181.
- Klajn 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Други део: суфиксација и конверзија*, Завод за уџбенике и наставна средства – Матица српска – Институт за српски језик САНУ, Београд, 2003.
- Kolman 1934: Отакар Колман, „Још нешто о речима на -иште“, u: *Наш језик* 2 (1934), str. 13–19.
- Irenej Lyonski, *Contra haereses*, u: Jacques Paul Migne (prir.), *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, sv. VII/1, Typographi Brepols Editores Pontificii, Turnholt, 1857, stup. 853.A
- Ladan 2000: Tomislav Ladan, *Riječi. Značenje, uporaba, podrijetlo*, ABC Naklada, Zagreb, 2000.
- Nikolić 2000: Мирослав Николић, *Обратни речник српског језика*, Институт за српски језик САНУ – Матица српска, Београд – Нови Сад, 2000.

- Opačić 2005: Nives Opačić, „Tamo gdje car ide pješke“, u: *Vijenac*, br. 229, 12. prosinca 2002. Ponovljeno u: Nives Opačić, *Iza riječi. Prtinom i cijelcem*, Matica hrvatska, Zagreb, 2005.
- Parčić 1901: Dragutin Parčić, *Rječnik hrvatsko-talijanski*, Tisak i naklada „Narodnoga lista“, Zadar, 1901.
- Sennett 1989: Richard Sennett, *Nestanak javnog čovjeka*, Naprijed, Zagreb, 1989.
- Skok 1972: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. II, JAZU, Zagreb, 1972.
- SSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, sv. IV, SAZU – Znanstvenoraziskovalni center SAZU – Inštitut za slovenski jezik – Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1993.
- Stanojčić – Popović 1992: Живојин Станојчић – Љубомир Поповић, *Граматика српскога језика. Уџбеник за I, II, III и IV разред гимназије*, Завод за уџбенике и наставна средства – Завод за издавање уџбеника, Београд – Нови Сад, 1992. (2. izd.)
- Stevanović 1989: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. Граматички системи и књижевнojeзична норма*, Научна књига, Београд, 1989. (5. izd.)

Mislav KOVAČIĆ

CROATIAN EQUIVALENT FOR THE LATIN WORD *LATRINAE* AND FORMATION OF NOUNS WITH THE SUFFIX *-lište*

Latin word *latrinae* encompasses aspects that are likely to be failed to notice when translated into Croatian. As a result, to think upon its Croatian equivalent represents genuine philologic, historical and sociological undertaking. It is argued here that *latrinae/foricae* were – no less than a roman bath, for example – unambiguously public place, embodying the idea of a roman *forum*, where all matters tended to be of a public interest and discussed in public. Analyzing Croatian words that refer to the *toilet*, a neologism *nuždilište* is proposed, with its suffix *-lište* being appropriate to convey the idea of a place with a distinct social note. At the same time, the formation of *nomina loci* with the suffix *-lište* is put into consideration, wherefrom emerge some noteworthy remarks.

Key words: *latrinae*, suffix *-lište*, *nomina loci*, formation of words, *nuždilište*